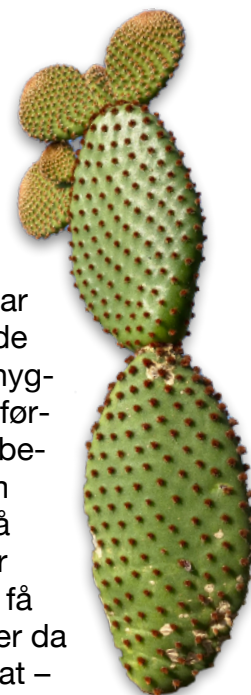

Frihed

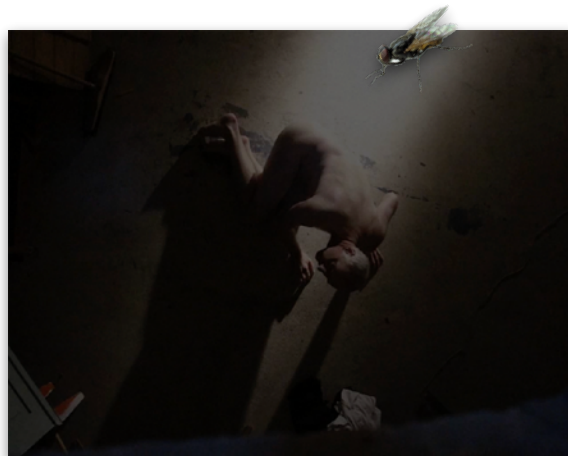
Kantinen på Skårup Seminarium lå i kælderetagen. Den var mørk, lavloftet og gav ved første øjekast ikke et specielt hyggeligt indtryk. Der var kun vinduer mod øst, men de vendte til gengæld ud imod den nedgravede gårdhave, hvor man i godt vejr kunne sidde og arbejde, spise eller bare hygge sig. Den mørke kantine var sammen med det lyse bibliotek, der lå på første sal i den nyklassicistiske hovedbygning og med udsigt til parken, indbegrebet af studiemiljø. Når man hentede sig en kop kaffe eller gik igennem biblioteket, kunne man altid falde i faglig samtale med studerende – også dem man ikke kendte. De var jo alle sammen lærerstuderende, og da der altid var bøger og notater på bordene, var det let at finde et påskud til at få en samtale i gang. »Hvorfor er tysk grammatik egentlig nødvendigt? I taler da fint dansk uden at kende alle de grammatiske regler?«, »Tekstkonglomerat – hvad er det? Jeg kender kun konglomerat fra geologien...« (hvorfor jeg godt kunne forstå begrebet tekstkonglomerat) – og så er samtalen igang, den faglige samtale. Jeg kan stille yderst autentiske- og meget relevante spørgsmål, også, eller måske netop, i faglige sammenhænge, der ikke er mit område, ligesom jeg kunne konstatere, at kantine var lang nok til at demonstrere trespring i. Studiemiljø opstår, når studerende arbejder seriøst – og det gør de bl.a. når jeg som lærer deltager i samtalen og viser, at jeg generelt er interesseret i faglighed, også uden for de fag jeg underviser i.

Da jeg i studieåret 2010-11, blev overført til Odense, var det som at træde ind i en anden verden. En kollega gjorde det klart for mig, at man ikke spiste sammen med de studerende i kantine. Fire års erfaring fra efterskole, hvor mit liv som lærer både foregik i klasselokaler, i spisesal, på fællesarealer og på elevværelser efterfulgt af 11 år på en friskole, hvor døren til lærerværelset altid stod åben og 15 år i Skårup, hvor lærerværelset oftest var tomt – alt det min lærererfaring byggede på, var åbenbart ikke velanset her. Og der var endnu et kulturшок, som jeg måtte takle – ingen festsal, derfor ingen morgensamlinger, og kun meget begrænsede muligheder for at lave oplæg for hele årgange eller alle studerende på en gang. Mens læreruddannelsen lå på Middelfartvej, måtte vi dele festsal med Provstegårdsskolen, hvilket gav logistiske problemer, da skolen i frikvartererne brugte salen som dansesal og legeplads, og altså uden stole. På Niels Bohrs Allé har vi de samme logistiske problemer, vi er mange uddannelser, der skal dele få lokaler med plads til mange, og de lokaler der forefindes, er ikke særlig godt indrettet. Eksempelvis er festsalen umulig at vise billeder i, da den ikke kan mørkelægges. I Skårup kunne jeg mørkelægge, stille fyrfadsllys op langs stolerækkerne og på den måde omdanne festsalen til en middelalderlig klosterkirke, hvor munkene messede roligt i baggrunden. Når øjnene så havde vænnet sig til mørket, kunne man tydelig se detaljerne på forsiden af Matthias Grünewalds fløjalter fra Isenheim, hvis billed- og symbolverden jeg skulle åbne. De studerende kom talende ind i salen – blev stille, listede hen og satte sig i stilhed, åbnede sig for det der skulle ske. I dag er min pædagogiske og didaktiske frihed, min leg med formidling blevet amputeret af dårlig indretning og logistik.

Amputeret, men ikke kuert. Arbejdende ved en tom væv har jeg åbnet et oplæg om danselse med ordene: »Oh, hvilke læringsmål, de er både forsknings og evidensbaseret – er det ikke særdeles magnifik?«, hvorefter jeg kunne spørge om det var mig eller systemet, der var svindlerne, om det var mig eller systemet, der havde »...misforstået embedet, eller var utilladelig dum«.

Hvem gjorde det farligste systemet eller jeg? Mine didaktiske valg blev foretaget af nødvendighed og med risiko for at blive indkaldt til en tjenestelige samtale. Hvor uigennemtænkt begrebet læringsmålstyring end var, og hvor problematisk et kvalitetsbegreb fra lægemiddelindustrien er i læreruddannelsen, så går jeg ud fra, at man fra ministeriets og embedsværkets side har handlet i god tro. Det kan altså godt være, at mine valg ikke forekommer tilrådelige, men det er altså heller ikke tilrådeligt, at handle imod sin samvittighed. Oplægget var lavet til studerende på første årgang, men forstod de, hvad jeg havde gang i? Mange har sikkert genkendt lån fra Andersens eventyr *Kejserens nye klæder*, men det var nok kun de af mine kolleger, der havde fundet vej til festsalen, der forstod mit anslag. Efterhånden som jeg fik udviklet mit oplæg, min fortælling om livet og dannelsen – den udviklede evne til opmærksomhed – har en anelse nok indfundet sig hos de fleste. Vi nåede forbi Grundtvigs begreb om åndsfrihed, Wolfgang Klafkis' kategoriale dannelses-tænkning, eksemplificeret med *Peberkagebagersangen*, Kierkegaards æstetiker, *Johannes Forførelsen*, der blot lever for at nyde, den gammeltestamentelige figur Job, der kæmper for at forstå Guds retfærdighed, og må erkende at »Nøgen kom jeg ud af moders liv nøgen vender jeg tilbage!« – imens jeg i den dårligt mørkelagte sal viste de billeder, der skulle understøtte fortællingen, bl.a. Job i Peter Madsens streg, hvor han netop ligger nøgen og sammenkrøbet i fosterstilling, og (foreløbig) sluttende med Johannes Vermeers portræt *Pige med perleøring*, fulgt af Johannes Forførelsens ord: »Jeg har sendt hende mit farlige sideblik – og jeg ved hvor heldig jeg er. Jeg har fundet en pige der er værd at forføre!« En kort pause – fortællingens *Point of no return*: Hun taber øringen, jeg samler den op – og bringes ind i en form for parallelverden, en film der kører, mens jeg tilsyneladende ligger livløs på gulvet. Jeg må som Job erkende, at nøgen kom jeg ud af moders liv, og derfra finde tilbage til menneskelivet efter at have taget det for givet. At finde sit tøj, sin identitet, sin menneskelighed er en kamp – at tage ansvar som lærer og som læreruddanner, er ofte at stå som kejseren og erkende, at man ikke har noget på. Forsøger man at skjule sig bag den ganske mageløse forskning med de uforlignelige modeller og farver, skjule sig bag det der er effektivt, det der kan kontrolleres, det der altid virker under de konkrete kontrollerede forhold, og der endda er ganske mageløst – så risikerer man at ende med at stå nøgen, og fanget i fjendsk verden uden sin frihed. Nøgen – men effektiv, og med risiko for at blive ensrettende og autoritær, med risiko for at begrænse andres frihed.

Marsmarken - hvor de unge træner

Nord for Capitolhøjen i det gamle Rom lå Marsmarken, *Campus Martius*, et militært og sportsmæssigt træningsområde. Som militært træningsområde var det eksercitsen der blev trænet: ensheden, kontrollen og effektiviteten. Den sportsmæssige træning er også underlagt regler, men her er der et individuelt frirum til at skabe de overraskelser, der gør sporten fascinerende. Campus er stadig stedet, hvor de unge træner. Hvordan træner? Det kommer an på, om de er under(lagt) uddannelse, eller de studerer! Når man er under uddannelse, så er det studieordningens formuleringer, der er det centrale. De er kontrollerbare og effektive,

som en slags forsvar imod senmoderniteten, næsten ligegyldig om denne defineres ud fra risiko, systemets kolonialisering af livsverdenen, acceleration, refleksivitet eller hvad man nu tager udgangspunkt i. Det at være studerende betyder i dag, at man er under uddannelse. Går man imidlertid til verbets oprindelse, opdager man, at det latinske ord *studere* bedst kan oversættes 'stræbe efter, beflitte sig på' – altså at gøre sig umage.

På de campus jeg har kendskab til, har man prøvet at indrette fagneutrale lokaler. Set ud fra et udnyttelses- og effektivitetssynspunkt er det udtryk for en forstandig omgang med ressourcer, men set fra en faglig og fagdidaktisk synsvinkel er det katastrofalt. Hvad kan man beflitte sig på i den sterile ensshed? Nogle steder har argumentet for de fagneutrale lokaler være arkitektonisk. Man må undre sig, for hvilken tegnestue vil, med mindre den har fået det pålagt, tage funktionen ud af lokalerne. Og hvor er det synd! Vores lokaler på UCL har – på trods af deres forkerte form, deres manglende mørkelægningsmuligheder og deres reflekterende whiteboards – muligheder. De er nøgne som nyfødte og venter på at komme til live, at få indblæst faglige livsånde. Skulle det være svært at planlægge sig ud af, at man var i det samme lokale hver uge? Umiddelbart synes det vanskeligere at sikre, at vi hver uge skal være i et nyt lokale, men det er det åbenbart ikke. Betyder det så meget? Ja, det er en bombe under min planlægning. Kan jeg ikke skabe faglighed på lokalts vægge – og give plads til andres faglighed, som jeg på den måde kan gå i dialog med – så reduceres mit didaktiske udfoldelsesrum væsentligt. Undervisning er nemlig ikke at vise en PowerPoint-præsentation og udlevere noter, undervisning er oftere at pege på en overset problematik og dermed at udlevere sig selv – håbe på, at de studerende stræber efter og beflitter sig på problematikken – begynder at studere.

Effektiviteten, kontrollen og friheden

Desværre er der en større og større del af de studerende, der ikke studerer, der ikke stræber efter og beflitter sig på problematikkerne, men udelukkende på de kompetencemål der er opstillet for deres fag. Eksamen er blevet afløst af en kompetencemålsprøve. Hvorvidt dette er fornuftigt i andre uddannelser, skal jeg ikke kunne sige, men på læreruddannelsen er der i hvert fald flere fag, hvor det er uheldigt. Er dannelse eksempelvis en kompetence? Kan dannelse måles? Selv hvis jeg tager en af de simple forklaringer på hvad dannelse er, nemlig udgiveren af det satiriske blad *Cosaren*, Meir Aron Goldschmidts (1819 - 1887) formulering, der (lettere tilrettet) lyder, at *dannelse er den udviklede evne til opmærksomhed*, selv da, er det umuligt at måle en dannelseskompetence.

Mens de studerende ofte mangler evnen til at beflitte sig på de faglige problematikker, så har de til gengæld kompetence til at komme med svar – eller hvad de mener er svar. Sidste år fik jeg på et tidspunkt i undervisningen spurgt, »... hvad er det da for en tid Luther lever i?«, og forventede begreber som middelalder, renæssance eller, hvad der ville være yderst relevant, svar som; 'lige efter Gutenberg' eller 'samtidig med Machiavelli og Erasmus', men jeg fik: »1483 til 1546!«. De svar jeg forventede refererer til menneskelige livsvilkår og muligheder, til sammenbrud af magtstrukturer og opbygning af nye, til forskydning af det økonomiske centrum fra Middelhavsregionen til Centraleuropa, til trediveårskrigen og tanken om tolerance, til katekismus og Comenius! Det jeg fik var korrekt, men frit svævende i luften og meningsløst. Jeg havde ikke fået den studerende til at overveje spørgsmålet om, hvorvidt det er bedst for fyrsten at være elsket eller frygtet, om mennesket har en fri vilje, eller om det er tilrådeligt at handle imod sin samvittighed. Men det er selvfølgelig også 500 år siden det var relevant, så hvorfor bekymre sig? For frihedens skyld!

Friheden er højt besunget. I Højskolesangbogen står bl.a. biskop Thomas Simonsson af Strängnäs' sang *Frihed er det bedste guld*, der er helt tilbage fra 1430'erne. Nogle hundrede år senere – i oplysningstiden – finder vi friheden som et centralt element i såvel Den amerikanske Uafhængighedserklæring, som i Den franske Revolutions slagord *Frihed, Lighed og Broderskab*, og dernæst i Grundtvigs proklamerings af, at der må være *Frihed for Loke, såvel som for Tor*. Det sidste handler om åndsfrihed. Frihed for Loke forudsætter den frie tanke, den frie samtale og dermed en fri kamp for at finde frem til sandheden. Vi må tage stilling i frihed, ikke blot overtage religiøse, sociale og politiske normer ureflekteret. Netop denne forståelse af friheden, som en mulighed for få afklaret sit verdensforhold, ser ud til at være under pres. Verdens uoverskuelighed gør det oplagt at prøve at kontrollere den, prøve at effektivisere vores omgang med den, hvad enten det drejer sig om produktionen, vores indbyrdes relationer eller uddannelsen.

Inden for uddannelse er den absurde tænkning om læringsmålstyring et både glimrende og afskrækkende eksempel. Selvfølgelig er læringsmålsstyring mulig. Autoritære regimer har altid brugt læringsmålsstyring – men det er svært at forsvare i et demokrati, der bygger på frihed og oplysning.

Og der er andre eksempler på kontrol og effektivitetsstyring. Informationsteknologien, der i skolen skulle motivere eleverne, automatisere det mere banale rettelserarbejde, hjælpe os med at skabe overblik og frigøre lærerressourcer. Det er alt sammen sket, men ikke uden omkostninger. Præsentationer forventes genbrugt og måske ligefrem delt. At gennemgå eksempelvis senmodernitetens karakteristika set med Anthony Giddens briller, kan da lige så godt gøres ud fra en kollegas præsentation, som ud fra en du selv laver. Beklager, men end ikke mine egne præsentationer kan jeg umiddelbart genbruge. Verden har ændret sig siden præsentationen blev lavet, jeg har fået ny forståelse og de studerende sidder i en anden situation end holdet fra sidste år.

Skolerne har sikkert fået mere effektiv kommunikation med Skoleintra og Aula, men er det blevet en bedre kommunikation? De platforme som uddannelsen benytter, vores LMS-systemer, bliver mere og mere omfattende. I de sidste 25 år har jeg været på FirstClass (Skolekom), Fronter og nu itslearning. I dag ønsker jeg mig tilbage til de forholdsvis få muligheder, der var på FirstClass. De nyere systemer har ikke været den hjælp, som de skulle være, de har udviklet sig til monstre, der omklammer os og definerer hvorledes vi skal undervise. Selv det vi siger i samtalerne med de studerende styres af af vores LMS-system, vi er eksempelvis blevet bedt om at tale om *feedback* i stedet for *vejledning*. Hvorfor det? Jo, ellers forstår de studerende ikke hvad systemet spørger om ved evalueringerne, hvilket giver os en dårlige score – og det kan vi jo ikke have siddende på os.

Jeg er ikke maskinstormer, tværtimod bruger jeg både rigtig mange penge og rigtig meget tid på arbejdet med digitale teknologier. Det jeg gør er håbløst ineffektivt, men det kravler under kontrolsystemernes radar, og har det klare mål at frisætte specifikke fagligheder gennem didaktiske beslutninger, i stedet for at pantsætte såvel faglighed som didaktik hos systemingeniører og it-service.

Et stik, der er knækket, solskin på den hvide tavle, en ultrahøj tone fra projektoren – vi må have fat på en tekniker. Det didaktiske ansvar, ansvaret for undervisningskvalitet bliver lagt hos teknikeren. Det er absurd!

Frihed

»Jeg så et portræt af dig!« Ordene kom fra en pensioneret

kollega, som jeg mødte ved et socialt arrangement for nogle år siden. »Jeg var på Trap-
holt og der var en Kvium-udstilling og der ...«.

Den udstilling havde jeg også været på. Et enkelt billede havde jeg dvælet ved, og var vendt tilbage til. Det viste en person med bleg nøgen overkrop, men solbrændt på arme og i ansigt. Han havde hat og solbriller på. Jeg kunne ikke se hans øjne. Men han ser lige på mig – eller måske lige igennem mig. Der står han, i den stegende sol, i et krat af store stikkende kaktus. Der er ikke en vind der rør sig, men varmen bærer en svag, lidt sødlig, rådden lugt med sig. Det eneste der bryder billedets stilhed er fluerne.

»... og alle de kaktus!«, sluttede min kollegas beskrivelse!

»Frihed« sagde jeg, »[billedet hed 'Frihed'](#)« og fik samtalen drejet et andet sted hen for ikke at stille det spørgsmål, som jeg stadig sidder med: »Hvordan kunne du se det, jeg først indser nu – at det er mig, Kvium har portrætteret?«

Postscriptum

Er der nogen, der **ikke** ønsker et effektivt skolesystem? Nogen, der ikke gerne ser, at de ressourcer der tildeles skolen, bruges på den best mulige måde, til gavn for såvel skoleeleverne og samfundet? Nogen, der vil opgive alt kontrol med, hvad der sker i skolen? Nej, det er der nok ikke.

Men effektiviteten bliver et monster hvis skolens undervisning ikke er meningsgivende for elever og studerende, og dermed giver dem den lyst til at lære mere, som folkeskolens formål taler om.

Detailstyringen af skolen er blevet så stram, at mange lærere, der føler sig forpligtet på at skrive målet for dagens undervisning op på tavlen, ikke tør skrive et mål som børnene kan forstå, men vælger et mål hentet fra ministeriets Fælles mål.

Forestil jer : **I dag skal vi lære at udtrykke os kreativt og eksperimenterende** (Færdighedsmaal Dansk efter 4. klasse)

Hvordan gør vi det, hvad skal vi skrive? Er det kreativt og eksperimenterede at skrive "Fuck dig, din lede sæk?". Problemet er det abstrakte læringsbegreb. Mit råd må være at undlade enhver tale om hvad der skal læres, og koncentrere sig om hvad der skal laves.

Hvad hvis læreren i stedet havde skrevet - **I dag skal vi lave lange sætninger, der stadigvæk er rigtige.**

For det første er det et *lave-* og ikke et *læringsmål*.

Og så kunne man jo tage fat på at bearbejde det mål:

- I dag skal vi lave lange sætninger.
- I dag skal vi lave lange *sjove* sætninger.
- I dag skal vi lave lange *sjove prikkede* sætninger.
- I dag skal vi lave lange *sjove prikkede sætninger med fletninger*.

- I dag skal vi lave lange sjove prikkede sætninger med *små* fletninger.
- I dag skal vi *ikke* lave lange sjove prikkede sætninger med små fletninger.

Pludselig får vi måske

- I dag *bil* skal vi ikke lave lange sjove prikkede sætninger med små fletninger
- og dermed muligheden for at finde ud af, hvorfor det ikke er en rigtig sætning, og måske afkoder vi sprogets regler.

Læringsmål får mig til at lede efter svaret, så jeg kan komme videre. Men det er ikke et Jeg der møder et Du, ikke et Jeg der møder verden. Det er et Jeg der møder et mig, og med et luthersk udtryk, risikerer at blive indkroget i sig selv i sin higen efter at blive frelst.

Lavemålet flytter fokus hen på opgaven, i dette tilfælde på sproget. Der er intet *mig*, der skal tilgodeses, men et eksperimenterende Jeg der, selvforglemmende, er optaget af den opgave der skal laves.

Carsten Oxenvad, januar 2022
Må anvendes med angivelse af kilde